

EMİR TİMUR'UN MUHAFAZ ALAYI: KAVÇİNLER*

*Muhammed Emin KOÇAK***

Özet

Tarihin eski dönemlerinden itibaren krallar, şahsi koruma müessesine büyük önem vermiştir. Bu doğrultuda onlar, iç ve dış tehditlere karşı güvenliklerini sağlamak amacıyla muhafız birlikleri oluşturmuştur. Türkler, savaş ve barış zamanlarında hükümdarın korunmasına büyük önem veren milletlerin başında gelmiş ve Türk tarihinin en erken dönemlerinden itibaren muhafız alaylarına rastlanılmıştır. Emîr Timur tarafından Mâverâünnehir merkezli Semerkant'ta kurulan Timurlu Devleti'nde de hükümdarlar, savaş ve barış zamanlarında güvenliklerini sağlamak için muhtelif önlemler almıştır. Bu önlemlerin başında doğrudan hükümdarın şahsına bağlı olan muhafız askerleri gelmektedir. Timurlularda hassa birlikleri olan kavçinler, ilk hükümdar Emîr Timur tarafından organize edilerek Timurluların sonuna kadar kavçin ünvalı emîrler önemlerini muhafaza etmiştir. Hükümdarın muhafız alayı olan kavçinler, Timurlu askerî ve idarî teşkilatında yüksek makamlara getirilmiş ve onlar bizzat hükümdar tarafından himaye edilmiştir. Kavçinler, sadece hükümdarın değil Timurlu mirzalarının da maiyetlerinde yer alarak önde gelen askerî bir sınıf olmuştur. Kavçin ünvanlı görevlilerin kimler olduğu, hükümdarın nezdindeki konumları, askerî ve idarî teşkilattaki faaliyetleri bu çalışmanın temel konusudur.

Anahtar Kelimeler: Timurlular, Timurlu askerî tarihi, Timurlu devlet teşkilatı, Mâverâünnehir, Semerkant.

AMIR TIMUR'S GUARDS REGIMENT: QAUCHINS

Abstract

From ancient times of history, kings attached great importance to the institution of personal protection. Accordingly, they formed guard units to ensure their security against internal and external threats. The Turks were one of the nations that attached great importance to the protection of the ruler in times of war and peace, and guard regiments were encountered from the earliest periods of Turkish history. In the Timurid State, which was founded by Amir Timur in Samarkand, centered on Transoxiana the rulers took various measures to ensure their security in times of war and peace. Chief among these measures were the guard soldiers, who were directly subordinate to the monarch. The qauchins, who were special troops in the Timurids, were organized by the first ruler Amir Timur, and the emirs with the title of qauchin maintained their importance until the end of the Timurids. Qauchins, the ruler's guard regiment, were appointed to high positions in the Timurid military and administrative organization, and the amirs (bey) with the title of qauchin were patronized by the ruler himself. The amirs with the title of qauchin were part of the retinue not only of the ruler but also of the Timurid mirzas, and became a leading military class. In this study, it was investigated who the officials with the title of qauchin were, their position in the palace of the ruler, and their activities in the military and administrative organization.

* Bu çalışma yazarın *Timurlularda Ordu ve Askerî Organizasyon (1370-1447)* adlı doktora tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

** Dr., emin.kocak0@gmail.com, Ankara/Türkiye, ORCID ID: 0000-0001-7536-7956.

Keywords: Timurids, Timurid military history, Timurid state organization, Transoxiana, Samarkand.

Giriş

Türkistan'da kendi adıyla anılan devletini 1370 yılında kuran Emîr Timur, Türk-İslâm tarihinde müstesna bir yere sahip hükümdarlardan birisidir. Onun iktidara yükseldiği coğrafya bir Moğol Hanlığı olan Çağatay Hanlığı'nın Batı (Mâverâünnehir)¹ kısmıdır. Emîr Timur'u iktidara taşıyan ve devletin muhafaza edilmesini sağlayan unsurların başında güçlü bir ordu teşkilatı gelmektedir. Emîr Timur döneminde (1370-1405) ordu, sahip olduğu her şeyi hükümdara borçlu olan muhtelif güç odaklarının tek bir amaç doğrultusunda bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştu. Timurlu ordusu içerisinde hükümdarın hassa askerleri olan *Kavçinler/Kuçin/Koçin*² adlı elit askerî grup çalışmanın odak noktasıdır. *Kavçin* ünvanlı görevlilerin kimler olduğu, hükümdarın nezdindeki konumları, askerî ve idarî teşkilattaki faaliyetleri bu araştırmanın temel problemleri arasındadır. Konunun anlaşılmasına katkı sağlamak amacıyla tarihsel süreçte ana hatlarıyla muhafız birliklerine dair bilgiler aktararak akabinde Türk-İslâm devletlerindeki yakın koruma teşkilatı genel bir şekilde ifade edilecektir.

Hükümdarın özel askerî gücü olan muhafız birliklerine tarihin eski dönemlerinden itibaren rastlanılmaktadır. Mesela Mezopotamya'da III. Ur döneminde (MÖ. 2112-2005) kralların ve üst düzey devlet görevlilerin korunmasından sorumlu şahsi muhafızlar vardı.³ Pers hükümdarı Kiros (Kyros), on bin kişiden oluşan mızraklı muhafız birliklerine sahipti ve bu askerler, hükümdarı her zaman korumakla görevliydi. Kral dışarı çıktığına eşlik eden muhafızlar, savaş zamanında ise kraliyet çadırının güvenliğini sağlamıştı.⁴ Makedonyalı İskender'in, ordusundaki en üst rütbelere sahip olan kraliyet muhafızı ünvanına sahip komutanlar (general) bulunmaktaydı ve bunlar sekiz kişiydi. Onun muhafızlığını yapan askerleri arasında dönemin soylularının genç çocukları da yer almaktaydı ve bu kimseler ayırt edici üniformalara sahipti.⁵ Roma İmparatoru Julius Sezar'ın, farklı dönemlerde sayıları 500-2000 arasında değişen şahsi muhafızları vardı.⁶ Sasani hükümdarlarının da saray muhafızları mevcut olup bunların başında sarayın güvenliğinden sorumlu muhafız komutanı yer almaktaydı.⁷

Görüldüğü üzere tarihin en erken dönemlerinden itibaren çeşitli milletlerin hükümdarları, şahsi güvenliklerine büyük önem vererek doğrudan kendilerine bağlı özel bir askerî birlik oluşturmuşlardır. Bu hususta temel amaç, iç ve dış düşmanlara karşı bir savunma refleksi meydana getirmek, toplumdan ayırt edici üniformalara sahip olan askerî birlikler ile yöneticinin prestijini ve halk üzerinde meşruiyetini güçlendirmektir.

1. Türk-İslâm Devlerinde Muhafız Birliklerine Dair Genel Bir Değerlendirme

İslâm ve Türk devletlerinde muhafaza görevi üstlenen, daimî statüde olan, özel olarak yetiştirilmiş ve çeşitli adlarla isimlendirilen askerî birliklere genellikle hassa ordusu denilmektedir.⁸ Türkler, savaş ve barış zamanlarında hükümdarın korunmasına büyük önem veren milletlerin başında gelmiş ve Türk tarihinin en erken dönemlerinden itibaren muhafız birliklerine

¹ Çağatay Hanı Tarmaşirin'in 1335 yılında ölümünden sonra Çağatay Hanlığı iki parçaya ayrılarak Batı kısmı Mâverâünnehir, Doğu kısmı ise Moğolistan olarak geçmektedir. Mustafa Kafalı, *Çağatay Hanlığı (1227-1345)* Berikan Yayınları, Ankara 2005, s. 138-140; V.V. Barthold, *Uluğ Beg ve Zamanı*, çev. İsmail Aka, TTK, Ankara 2015, s. 13.

² Nizâmeddin-i Şâmî, *Zafername*, yay. Penahî Simnâni, İntişarat-ı Bamdad, Tahrân 1363 h.ş., s. 134; Şerefeddin Ali-i Yezdi, *Zafername*, yay. Muhammed Abbâsi, Çap-ı Rengin, Tahrân 1336 h.ş., C. I, s. 436.

³ Bertrand Lafont, "The Army of the Kings of Ur: The Textual Evidence", *Cuneiform Digital Library Journal*, 5, 2009, s. 9, 14.

⁴ Muzaffer Duran, *Pers Ordu Teşkilatı (MÖ. 6-4. Yüzyıl)*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Isparta 2016, s. 103.

⁵ Nicholas Sekunda, *The Army of Alexander the Great*, Osprey Publishing, London 1992, s. 9-10.

⁶ Raffaele D'Amato, *Armies of Julius Caesar 58-44 BC*, Osprey Publishing, Oxford 2021, s. 12; Samuel Willard Crompton, *Julius Caesar*, Chelsea House Publishers, Philadelphia 2003, s. 90.

⁷ David Nicolle, *Sassanian armies: the Iranian empire, early 3rd to mid 7th centuries AD*. Montvert Publications, Stockport 1996, s. 25-26.

⁸ Abdülkadir Özcan, "Hassa Ordusu", C. Ek-1, *DİA*, Ankara 2000, s. 541.

rastlanılmıştır. Mesela Hunlar ve Göktürkler döneminde muhafız birliklerinin insan kaynağı, yönetici hanedan yahut hanedana yakın boylar arasından temin edilmekteydi ki, Göktürkler zamanında bu özel birlikler *Aşına* ailesinden geldiği için *Börü* şeklinde anılıyordu.⁹

Türkler, Müslüman olduktan sonra ise muhafız alaylarına verdikleri önem artarak devam etmiştir. Örneğin Türk Hakanlığı (Karahanlılar) zamanında Arslan Han Muhammed'in (ö.1130) on iki bin kişilik hassa ordusu (gulam) vardı. Söz konusu hassa ordusu içerisinde, hükümdarı ve hükümdarın sarayını gece/gündüz korumakla görevli *turgak* (gündüz) ve *yatgak* (gece) adı verilen saray muhafızları mevcuttu.¹⁰ Büyük Selçuklularda saray muhafızları ve gulamlar, özel askerî eğitim verilerek yetiştirilen ve önde gelen silahlı güçler arasına dahil edilen bir askerî birlikti. Saray gulamları, ortalama dört bin civarında olup piyadelerden müteşekkildi ve bunlardan bin kişi doğrudan hükümdara bağlıydı.¹¹ Türklerin gerek İslâmiyet'ten önce gerekse Müslüman olduktan sonra devlet başkanının muhafazasına büyük bir ehemmiyet verdikleri görülmektedir ki, bu durum Türk hükümdarlarının tedbirli ve ihtiyatlı kimseler olduklarını göstermektedir. Muhafız birliklerinin başında kumandanların bulunması, özel birliklerinin gece ve gündüz nöbet usulü ile ayrılması ve Türkiye Selçuklarında görüldüğü üzere hükümdarın özel korumalığını yapan grupların çeşitliliği, Türklerde gelişmiş bir teşkilata sahip muhafız kitalarının varlığını ortaya koyar.

1. Muhafız Birlikleri Olarak Kavçinler

Kavçinler/Koçin/Kuçin (قوچيان) adını, Emîr Timur'un (1370-1405) saray tarihçisi Nizâmeddin-i Şâmî hükümdarın hassa askerleri¹² olarak zikrederken, onun bir diğer muasırı İbn Arabşah, onları Çağatay Hanlığı içerisindeki boylar¹³ arasında görür.¹⁴ Timurlular ile akrabalığı bulunan geç dönem müellifi Mirza Muhammed Haydar Duğlat, *Tarih-i Reşidi* adlı eserinde Kaşgar'daki halktan bahsederken *kavçin* sınıfını, askerler şeklinde kaydetmiştir.¹⁵ Doerfer'a göre *kavçin* terimi, "eski", "orijinal" ve "usta askerî muhafız birliği" anlamlarına gelmektedir.¹⁶ *Kavçin* ünvanlı *emîr*lerin (bey), Emîr Timur'un iktidarından önce de var olduğunu vurgulayan Manz, onların kalıtsal bir askerî grup yahut doğrudan Çağatay Hanı'na bağlı hassa ordusu olduğunu açıklar.¹⁷

*Kavçin*lerin ağırlık merkezlerine dair muhtelif görüşler mevcut olup Timur sonrasında Mirza Şahruh (1405-1447) döneminde yaşanan bir olay onların, imparatorluğun hangi bölgelerinde konuşlandıklarına dair fikir verir. Bu bağlamda Timur dönemi *emîr*lerinden Emîr Şeyh Nureddin, 1410 yılında Mirza Şahruh'a isyan etmiş bu durum üzerine hükümdar, ordusuyla Mâverâünnehir'e yönelmiş ve taraflar Kaşka Suyu kenarında karşı karşıya gelmişlerdir. Mirza Şahruh'un ordusunda Keş yakınlarından toplanan *kavçin*lerin olduğu, bunların Mâverâünnehir valisi Mirza Uluğ Bey ile ana orduya katıldığı ve cesaretle savaştıkları görülmektedir.¹⁸ Dolayısıyla Timur döneminde *kavçin*lerin ağırlık merkezinin, zikredilen dönemde imparatorluğun kalbi olan Mâverâünnehir bölgesi olduğu ifade edilebilir.

*Kavçin*lerin, Emîr Timur'un hassa askerleri olarak zikredilmesi ise bir savaş anlatısında görülür ki, hükümdar da bu savaşa bizzat katılmış hatta yaralanmaktan kıl payı kurtulmuştur. Hükümdarın,

⁹ Ahmet Taşağıl, "Türk Askerî Tarihinin Başlangıcı: Hun Ordusu", *Hunlar'dan Günümüze Türk Askerî Kültürü: Tarih, Strateji, İstihbarat, Teşkilat, Teknoloji*, Ed. A. Sefa Özkaya, Kronik Kitap, İstanbul 2019, s. 153.

¹⁰ Ömer Soner Hunkan, *İpek Yolu'nun Muhafızları Bozkırdan Kentlere Türk Hakanlığı Ordusu (Karahanlılar)*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2019, s. 78-79, 108.

¹¹ Salim Koca, *Selçuklular'da Ordu ve Askerî Kültür*, Berikan Yayınları, Ankara 2005, s. 82-83.

¹² Şâmî, a.g.e., s. 134.

¹³ İbn Arabşah, *Acâibu'l Makdûr fî Nevâib-i Timûr*, çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2012, s. 36.

¹⁴ Kavçinlerin kökenine dair çeşitli görüşler için bkz. Bilen Yılmaz, "Moğollardan Timurlulara Kavçinler", *Sosyal Bilimlerde Güncel Tartışmalar 12*, Ed. M. Bulut- Z. Karacagil, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2023, s. 761-767.

¹⁵ Mirza Muhammed Haydar Duğlat, *Tarih-i Reşidi*, yay. Abbas Gulı Gaffari Fard, Miras-ı Mektub, Tahran 1383 h.ş., s. 433.

¹⁶ Gerhard Doerfer, *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen: Unter besonderer Berücksichtigung älterer neupersischer Geschichtsquellen, vor allem der Mongolen- und Timuridenzeit*, Franz Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden, 1963, C. I, s. 423.

¹⁷ Beatrice Forbes Manz, *Timurlenk (Bozkırların Son Göçebe Fatihi)*, çev. Zuhâl Bilgin, Kronik Kitap, İstanbul 2017, s. 290, 293.

¹⁸ Hâfiz-ı Ebrû, *Zübdetü't- Tevârih-i Baysungurî*, yay. Seyyid Kemal Hac Seyyid Cevâdî, İntişarat-ı Esatir, Tahran 1395 h.ş., C. III, s. 372-374; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla'-ı Sadeyn ve Mecma'-ı Bahreyn*, yay. Abdülhüseyn-i Nevâî, Pejûhişgâh-ı Ulum-i İnsani ve Muta'alat-ı Ferhengi, Tahran 1383 h.ş., C. II (1), s. 127-128.

1393 senesinde Muzafferi hükümdarı Şah Mansur ile Şiraz çevresinde yaptığı meydan savaşında rakip, takriben üç dört bin arası zırhlı süvari ile Timurlu ordusunun merkezine saldırmış ve Emîr Timur'a kılıç sallayacak kadar yaklaşmıştır.¹⁹ Bu sırada zırhlı ağır süvari saldırısının şokunu atlatan Timurlu askerleri, Şah Mansur'a karşı koymuş ve bin kişilik hassa askerleri olan *kavçinler* ve *emîrlerin* koşunları toparlanarak ordunun merkezi yeniden düzenlemiştir. Sonrasında Şah Mansur'a karşı saldırıda bulunulmuş ve Muzafferi hükümdarı öldürülmüştür.²⁰ Muhafız alayı olan *kavçin* birliklerinin Emîr Timur'un seferlerinde önemli görevler üstlendikleri ve savaş sırasında hükümdar ile beraber ordunun merkezinde yer aldıkları ortadadır.

Clavijo ve Sultaniye Başpiskoposu Johannes gibi yabancı müelliflerin eserlerinde ise doğrudan *kavçin* ıstılahı kullanılmasa da Emîr Timur'un şahsi muhafızlığını üstlenen askerlerin olduğu²¹ ve genç yaşta hizmete alınan, sürekli at üstünde yaşayarak Emîr Timur'un yanında yetişen²² kimselerin varlığı ifade edilmektedir.

Emîr Timur'un 1393 yılında Tekrit kuşatmasında surlarda delik açmak için görevlendirdiği *emîrler* arasında da Bayan Kavçin, Ali Kavçin, Toylak Kavçin, Şeyh Ali Kavçin ve Lalam Kavçin gibi *kavçin emîrlerinin* isimleri zikredilir.²³ Hükümdarın, 1395 senesinde Altın Orda hükümdarı Toktamış Han ile karşılaştığı Terek Savaşı'nda Hüseyin Melik Kavçin²⁴ adı zikredilir. Aynı şekilde Emîr Timur'un 1399 yılında Hindistan'da Mirat Kalesi kuşatmasında *kavçinlerin* kale kapısında savaştığı görülür. Ayrıca sefer sırasında Bayazid Kavçin ve 1399 yılında Cemu bölgesinde meydana gelen çarpışmalarda Hüseyin Melik Kavçin'in isimleri yer alır.²⁵ Hükümdarın, 1400 yılında Halep'i ele geçirdiğinde şehrin muhafazası için bıraktığı *emîrler* arasında Murad Kavçin adı zikredilir.²⁶

Kavçinlere dair bir diğer önemli örnek ise 1402 Ankara Muharebesi'nden verilebilir. Timurlu ordusu saflarında Muhammed Kavçin, İdris Kavçin, Birde Beg Kavçin ve Toylak Kavçin yer almıştır.²⁷ Aynı şekilde Emîr Timur'un 1403 yılında Gilan Melikleri üzerine gönderdiği orduda Derya Kavçin öncü birlik olarak hizmet etmiştir.²⁸ 1404 yılında isyan eden Firuzkûh Kale'si hâkimi İskender Şeyhi ile yaşanan mücadelede Derya Kavçin, Muhammed Kavçin, Temur Kavçin isimleri Timurlu ordusu içerisinde yer alır.²⁹

Emîr Timur'un 1404 yılında Semerkant'ta torunlarını evlendirdiği büyük hassa askerleri olan *kavçinler* katılmıştır.³⁰ Hükümdar, 1405 senesinde Otrar'da vefat ettiği sırada *emîr-i* hassa ve *kavçinlerin* hükümdarın vefatından dolayı kendilerini yerlere attıkları görülür. Emîr Timur'un cenazesinin Otrar'dan Semerkant'a naklinde Emîr Hoca Yusuf, Ali Kavçin ve hassa askerleri görev almıştır. Ayrıca hükümdarın vefatını duyurmak üzere Herat'ta bulunan Mirza Şahruh'a Şeyh Timur Kavçin, Emîr Timur'un veliahdı Gazne'de bulunan Mirza Pir Muhammed'e ise Hızır Kavçin gönderilmiştir.³¹ Dolayısıyla hassa birliği olan *kavçinler*, hükümdarın muhafız alayı olduğu için savaşta ve barışta her daim hükümdarın yanı başında konumlanmıştır. Ayrıca onlar savaşlarda üstlendikleri görevlerin dışında haberci olarak da hizmet etmişlerdir.

Kavçin ünvanlı *emîrler*, sadece hükümdarın muhafızlığını yapmamış aynı zamanda Emîr Timur'un nezdinde oldukça değer görerek himaye edilmiştir. Mesela İbn Arabşah'a göre, hükümdarın

¹⁹ Şerefeddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, C. I, s. 434-435.

²⁰ Şâmî, *a.g.e.*, s. 133; Şerefeddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, C. I, s. 436-437.

²¹ Ruy Gonzales de Clavijo, *Embassy to Tamerlane 1403-1406*, çev. Guy Le Strange, RoutledgeCurzon, London-New York 2005, s. 103.

²² Sultaniyeli Johannes, *Timur'un Sarayında (Fransa'ya Gönderdiği Elçinin Kaleminden Emir Timur'un Hayatı, Devleti ve Halkı)*, çev. Ahmet Deniz Altunbaş, Kronik Kitap, İstanbul 2020, s. 71.

²³ Şerefeddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, C. I, s. 462-463; Hâfiz-ı Ebrû, *a.g.e.*, C. II, s. 773; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *a.g.e.*, C. I (2), s. 682-684.

²⁴ Şerefeddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, C. I, s. 533.

²⁵ Şâmî, *a.g.e.*, s. 194-196; Şerefeddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, C. II, s. 100, 106, 125; Gıyâseddin Ali-i Yezdi, *Saâdetnâme ya Ruznâme-i Gazavât-ı Hindustan*, yay. İrec Afşar, Miras-ı Mektub, Tahran 1379 h.ş, s. 127.

²⁶ Şerefeddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, C. II, s. 222.

²⁷ Şâmî, *a.g.e.*, s. 255; Şerefeddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, C. II, s. 304; Hâfiz-ı Ebrû, *a.g.e.*, C. II, s. 960-961; Halil Çetin, *Timur'un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2012, s. 148-149.

²⁸ Şerefeddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, C. II, s. 397.

²⁹ Şerefeddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, C. II, s. 412.

³⁰ *Continuation du Zafarnâme de Nizâmuddîn Şâmî, par Hâfiz-ı Abrû*, yay. Felix Tauer, Oriental Institute, Prague 1934, s. 445-446.

³¹ Şerefeddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, C. II, s. 469, 473-474, 478; İsmail Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, TTK, Ankara 1994, s. 33.

yanında bulunan Muhammed *Kavçin*, tüm vezirlerden üstün bir konumda yer almakta olup, bütün *emîr*ler arasında en saygıdeğer olanıdır. Kendisi, görüşlerine sıkça başvurulmuş ve sözleri dikkatle dinlenen bir şahsiyettir.³²

3. Emîr Timur Döneminde Kavçinlerin İdarî ve Askerî Teşkilattaki Yeri

3.1. Emîr

Timurlu idarî ve askerî teşkilatında en önemli mevkilerden birisi *emîr*lere ait olup, bu makamlar Türk-Moğol boylarına mensup şahıslar tarafından doldurulmuştur. *Emîr*ler, askerî sistem içerisinde etkin bir rol oynamış; hükümdarın seferlerine katılarak askerî birliklere komuta etmiş ve aynı zamanda atandıkları bölgelerde valilik görevlerini üstlenmişlerdir. Bu durum, onların idarî ve askerî düzen içerisindeki mühim rollerini ortaya koymaktadır. Timurlu Devleti'nin idarî ve askerî teşkilatına dair en mühim kaynaklarda arasında yer alan *Muizzü'l-Ensâb*'a göre Emîr Timur'un *emîr*leri arasında *kavçin*lerden Emîr Ali Kavçin ismi zikredilir.³³ Emîr Timur'un sağlığında 1404 yılında *Hülegü Tahtı* olarak bilinen Fars, Kirman, Rey, Azerbaycan, Arran, Mugan, Karabag, Şirvan, Derbend, Gürcistan, Abhaz, Diyarbakır ve Rum'a kadar uzanan geniş bir bölgeyi verdiği³⁴ Mirza Miranşah'ın oğlu Mirza Ömer'in ordusunda, merkezde bulunan *emîr*ler içerisinde, Bahtiyar Kavçin ve Emîr Halil Kavçin isimlerinin zikredilmesi³⁵ de mühimdir. Benzer şekilde Emîr Timur'un bir diğer torunu Mirza Uluğ Bey'in *emîr*leri arasında Emîr Ali Kavçin³⁶ ismi görülmektedir. Bu durum, *kavçin*lerin, sadece hükümdarın değil Timurlu hanedanının farklı üyelerinin hizmetinde bulunduklarını da göstermektedir.

3.2. Bahadur

Timurlularda *bahadurlar*, seçme askerî birlikler olup savaşlarda ordunun önünde konuşlandırılmıştır. Ayrıca onlar, rakibe karşı gece baskını yapma ve istihbarat toplama faaliyetlerinde de yer almışlardır. Geç dönem Timurlularda *bahadur* ünvanına sahip olan *emîr*lerin ordu içerisinde yüksek mevkilere getirildikleri de görülmektedir.³⁷ *Muizzü'l-Ensâb*'da Emîr Timur'un *bahadurları* arasında Taban Kavçin, İlçi Buka Kavçin ve Abaci Kelte (Kulte) Kavçin yer alır.³⁸ Emîr Timur'un torunu Mirza Uluğ Bey'in *bahadurları* arasında da *kavçin*ler görülmektedir ki, *Muizzü'l-Ensâb*'daki listede Üveys Kavçin, Murat Kavçin ve Tevekkül Kavçin'in adları zikredilir.³⁹

3.3. Tavaçi

Tavaçilerin Timurlu ordusundaki hayati görevleri arasında askerlerin toplanması, komutanın emirlerinin muhataplarına iletilmesi, ordu teftişi, askerlerin silahlarıyla birlikte öngörülen yerlerde toplanmalarının organize edilmesi, ganimetlerin paylaşılması ve ordunun düzen ile disiplininin sağlanması yer almaktaydı. Bu görevler, ordu içindeki işleyişin ve savaş etkinliğinin sürdürülebilirliği açısından büyük bir öneme sahip olup onlar adeta ordunun bel kemiği konumundaydı.⁴⁰ *Muizzü'l-Ensâb*'da hükümdarın *tavaçileri* arasında Elef Kavçin, Erdeşir Kavçin, İnâk Humari Kavçin ve Hacı Kavçin isimleri yer alır.⁴¹

3.4. Yasavul

³² İbn Arabşah, *a.g.e.*, s. 437.

³³ *Muizzü'l-Ensâb*, Bibliothèque Nationale Paris, Persian 67, v. 97a.

³⁴ Şerefeddin Ali-i Yezdî, *a.g.e.*, C. II, s. 440-441; *Continuation du Zafarnâma*, s. 432.

³⁵ *Muizzü'l-Ensâb*, v. 25b-126a.

³⁶ *Muizzü'l-Ensâb*, v. 137b-138a.

³⁷ *Muizzü'l-Ensâb*, v. 145a. Bahadurlar hakkında detaylı bilgi için bkz. Muhammed Emin Koçak, *Timurlularda Ordu ve Askerî Organizasyon (1370-1447)*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2024, s. 37-40.

³⁸ *Muizzü'l-Ensâb*, v. 98a-98b.

³⁹ *Muizzü'l-Ensâb*, v. 138b-139a.

⁴⁰ Tavaçiler hakkında detaylı bilgi için bkz. Muhammed Emin Koçak, "Timurlu Ordusunun Bel Kemiği: Tavaçiler", *Genç Akademisyenler Birliği Sosyal Bilimler Dergisi*, 4/2, 2024, s. 166-175.

⁴¹ *Muizzü'l-Ensâb*, v. 97b-98a.

Yasavulun temel görevi ordunun savaş ve barış zamanında düzen ve disiplini sağlayarak, muhafızlık görevini icra etmektedir. Bunun dışında *tavaçiler* ile beraber ordunun iâşe işlerinin takibi görevini de üstlenmişlerdir.⁴² *Muizzü'l-Ensâb*'da *kavçinler* arasında Emîr Timur'un *yasavulu* olarak Hüseyin Melik Kavçin'in ismi görülmektedir.⁴³ Emîr Timur'un torunlarından Mirza Uluğ Bey'in ise *kavçin* ünvanlı *yasavullarının* sayısı on dört kişidir. Bunlar Mirşah Kavçin, Çaharşenbe Kavçin, Seydi Kavçin, Hacı Sultan Kavçin, Bayezid Kavçin, Kabulşah Kavçin, Payende Kavçin, Seyid Ali Kavçin, Abran? Şah Kavçin, Hoca Kavçin, Muhammed Hüseyin Melik Kavçin, Cüneyd Kavçin, Osman Kavçin ve İnci Buga Kavçin'dir.⁴⁴

3.5. Mühürdar

Mühürdarlık makamı, Timurlu merkez teşkilatında önemli bir yer tutmuş ve söz konusu ünvan sahibi hükümdara yakınlığı sebebiyle büyük bir saygınlığa sahip olmuştur.⁴⁵ *Muizzü'l-Ensâb*'a göre Timur'un *mühürdarları* arasında Şeyh Muhammed Kavçin ismi zikredilmektedir.⁴⁶ *Kavçin* ünvanlı *mühürdarlar*, Emîr Timur'un torunlarının hizmetinde de bulunmuştur. Mesela Emîr Timur'un sağlığında imparatorluğun muhtelif bölgelerine vali olarak hizmet eden Mirza İskender'in *mühürdarları* arasında Cüneyt Kavçin'in ismi görülür.⁴⁷

Mühürdarlık makamının dışında Emîr Timur döneminde askerî ve idarî yetkiler ile Yezd, Eberkuh, Tebriz, Rey, Harezm, Herat gibi dönemin siyasi, sosyal ve kültürel anlamda öne çıkan şehirlerine atanan darugalar arasında da *kavçin* kökenli *emîrlerin* ismi⁴⁸ görülmektedir.

Sonuç olarak *Muizzü'l-Ensâb*'a göre Emîr Timur'un maiyetinde bulunan toplam *kavçinlerin* sayısı on kişidir.⁴⁹ Ancak onun torunlarına bağlı olan ve yukarıda zikredilmeyen görevliler arasında pek çok *kavçinin* adını görmek mümkündür. Mesela Mirza Uluğ Bey'in *kurçileri*⁵⁰ arasında Muhammed Bey Kavçin ve Devletşah Kavçin⁵¹, bekavulları arasında Davud Kavçin, Piran Şah Kavçin ve Kandar Kavçin⁵², *yargucileri*⁵³ içerisinde Tedmeş Kavçin, yurtçıları⁵⁴ arasında Yusuf Kavçin, Alike Kavçin, İdris Kavçin, Balta Kavçin, Seyyid Ahmet Kavçin ve Senglü Hoca Kavçin isimleri görülmektedir.⁵⁵ Bunların dışında Uluğ Bey'e bağlı görevliler arasında sarayın atlarından sorumlu *ahtacılar* içerisinde Payende Kavçin, av hayvanlarından sorumlu *barscilerin* içerisinde ise Ali Bey Kavçin, Durşah Kavçin ve Allahyari Kavçin isimleri zikredilir.⁵⁶

Aktarılan bilgiler doğrultusunda *kavçinlerin* hem Timurlu askerî teşkilatı içerisinde hem de devlet teşkilatında küçümsenmeyecek kadar yüksek makamlara getirildiği görülmektedir. Dolayısıyla *kavçinlerden*, her ne kadar Emîr Timur'un iktidarından önce bahsedilse de onların, askerî ve idarî hiyerarşideki yüksek mevkilere getirilmesi doğrudan Emîr Timur'un iktidarı ele geçirilmesiyle bağlantılıdır. Timurlu mirzalarının hizmetindeki *kavçinlerin* üstlendikleri mühim görevler onların sadece hükümdarın yakınları arasına dahil olmadığını aksine Timurlu şehzadeleri tarafından himaye edildiklerini de göstermektedir.

⁴² Hayrunnisa Alan, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular (1360-1506)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015, s. 282; Manz, a.g.e., s. 316.

⁴³ *Muizzü'l-Ensâb*, v. 98b.

⁴⁴ *Muizzü'l-Ensâb*, v. 138a.

⁴⁵ Manz, a.g.e., s. 309-310.

⁴⁶ *Muizzü'l-Ensâb*, v. 98a.

⁴⁷ *Muizzü'l-Ensâb*, v. 108a.

⁴⁸ Beatrice Forbes Manz, "The Office of Darugha Under Tamerlane", *Journal of Turkish Studies*, 9, (1985), s. 67.

⁴⁹ *Muizzü'l-Ensâb*, v. 96b-98b; krş. Shiro Ando, *Timuridische Emire nach dem Mu'izz al-ansâb*, Klaus Schwarz Verlag, Berlin 1992, s. 66-68.

⁵⁰ Kurçi, silah anlamına gelen kur ya da kor'un sonuna Türkçe "çi" eki getirilmesiyle meydana gelen bir kelimedir. Ayrıca silahlı asker, muhafız, kumandan, zırhlı yaya veya atlı asker anlamında ve hassa askerlerini ifade etmek için kullanılmıştır. Abdülkadir Özcan, "Kurçi", *DİA*, C. 26, Ankara 2002, s. 441.

⁵¹ *Muizzü'l-Ensâb*, v. 139a.

⁵² *Muizzü'l-Ensâb*, v. 139a.

⁵³ Yargı işlerini yürüten hakimlere verilen isimdir. Kafalı, a.g.e., s. 65.

⁵⁴ Yurtçı hükümdarın ve ordusunun konaklayacağı uygun yeri belirleyen görevlidir. Manz, a.g.e., s. 316.

⁵⁵ *Muizzü'l-Ensâb*, v. 138b.

⁵⁶ *Muizzü'l-Ensâb*, v. 139a.

Kavçinlerin dışında Timurlularda *ıçkiler*⁵⁷ ve *çehreler* de hükümdarın yakın çevresinden olup⁵⁸ muhafızlık görevi üstlenen gruplar arasında yer almıştır. Emîr Timur'un *ıçkileri* olarak adı geçen iki kişi Muhammed Azad ve Tükel Baverçi,⁵⁹ Emîr Timur'un seferlerine ve meydan savaşlarına katılmıştır. Örneğin, hükümdarın 1393 yılında Şiraz yakınlarında Muzafferî hükümdarı Şah Mansur ile yaptığı savaşta Muhammed Azad ve Tükel Baverçi mertçe savaşmış ve kahramanlıklar göstermişlerdir.⁶⁰ Emîr Timur'un, 1395'te Altın Orda hükümdarı Toktamış Han ile karşılaştığı Terek Savaşı'na, Muhammed Azad ve Tükel Baverçi katılmış hatta savaşın tüm şiddetiyle devam ettiği sırada hükümdarı (Timur'u) korumak için Timurlu ordusundan Muhammed Azad, kardeşi Ali Şah ve Tevekkül Baverçi rakip tarafından bir araba ele geçirerek düşman saldırısına karşı hükümdarı muhafaza etmişlerdir. Onlar arabaları kalkan yerine düşmana karşı kullanarak savunma yapmışlardır.⁶¹

İfade edilen bilgilerden *ıçkilerin* tehlike anında hükümdarın korunması için özel bir çaba gösterdikleri ortadadır. Ek olarak Emîr Timur zamanında İçki oldukları görülen ve askerî seferlere katılan Devletşah, Şeyh Ali, İduku Çagar, Şeyh Muhammed Ali, Mansur, Baverç Çehre ve Hasan Candar'ın adları zikredilir. Örneğin Mansur, Baverç Çehre, Devletşah, Şeyh Ali, İduku Çagar ve Şeyh Muhammed Ali, Emîr Timur'un Hindistan Seferi'nde (1398-1399) bulunmuştur.⁶²

Hükümdarın yakın çevresine dahil olan *çehreler* hakkında Zahirüddin Muhammed Bâbü'r geç dönem Timurlu hükümdarı Sultan Ebu Said'in, "Horasan ve Semerkant'ta işe yarar yiğitleri hassa bölüklerine ayırarak, Horasan ve Semerkant *çehre* bölüğü isimlerini verdiğini" ve Sultan Ebu Said'in oğullarından Sultan Mahmud Mirza'nın Semerkant hakimiyetinde "şehir halkının, esnafın ve askerlerin çocuklarının götürülüp *çehre* yapılma korkusuyla evden dışarı çıkamadıklarını" aktarır.⁶³ 1393 yılında Şah Mansur ile Şiraz yakınlarında meydana gelen savaşta Emîr Timur'un mızrakçısı Pulad Çehre'dir.⁶⁴ Hükümdarın Hindistan Seferi sırasında Mansur ve Baverç Çehre'nin adı kaynaklarda görülür.⁶⁵ Benzer şekilde hükümdar, 1400 yılında Halep'i ele geçirdiğinde buranın muhafazası için bıraktığı adamları içerisinde Payende Çehre yer almıştır.⁶⁶ Sonuç olarak *çehreler* de hükümdarın güvendiği ve yakın çevresine dahil ettiği askerî birlikler olarak ön plana çıkmıştır.

Sonuç

Emîr Timur döneminde muhafız birlikleri olan *kavçinlerin* incelendiği bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Kavçinler her ne kadar Emîr Timur hakimiyeti ele geçirmeden önce var olsa da onların Timurlu askerî ve idarî teşkilatında yüksek makamlara getirilmesi doğrudan Emîr Timur'un iktidarı ele geçmesiyle bağlantılıdır. Hâkimiyeti ele geçiren her hükümdarın yaptığı gibi Emîr Timur da önemli makamları yakın çevresi arasında paylaştırmıştır. Emîr Timur'un muhafız alayı olarak organize edilen kavçinler, savaş ve barış dönemlerinde hükümdarın en yakınları arasında yer alarak Timurlu sarayı ile doğrudan ilişki içerisinde olan seçkin bir askerî birliktir. Onların, Timurlu askerî ve idarî teşkilatında üstlendikleri görevler sadece muhafız alayı olmadıklarının bir göstergesi olup hükümdar tarafından himaye edilen bir grup olduklarını da ortaya koyar. Kavçinlerin temel özelliği, hükümdarın güvenini kazanan ve doğrudan ona bağlı silahlı bir güç olmalarıdır. Onlar, bir muharebe esnasında hükümdarın yakınında ordunun merkezinde yer alarak Emîr Timur'un muhafazasında kilit rol üstlenmiştir. Kavçinlerin merkezinin neresi olduğuna dair farklı görüşler bulunsun da ağırlık noktalarının Emîr Timur döneminde devletin kalbi olan Semerkant başta olmak üzere Keş ve çevresinde konumlanmış olabilecekleri bu makalede ortaya konulmuştur. Emîr Timur'un hassa askerleri olan kavçinler, Timurlu mirzalarının maiyetlerinde yer alarak önemli makamlara getirilmiştir.

⁵⁷ Timurlularda *ıçkiler* ve faaliyetleri hakkında bkz. Muhammed Emin Koçak, "Timurlularda İdari ve Askerî Bir Görevli: *ıçkiler*", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 7/ 2, Aralık 2024, s. 342-352.

⁵⁸ İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, TTK, Ankara 2014, s. 162.

⁵⁹ Şerefeddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, C.II, s. 280-281.

⁶⁰ Şerefeddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, C.I, s. 436; Hâfiz-ı Ebrû, *a.g.e.*, C. II, s. 759.

⁶¹ Şerefeddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, C.I, s. 533; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *a.g.e.*, C. I (2), s. 711.

⁶² Şerefeddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, C.II, s. 27, 44.

⁶³ Zahirüddin Muhammed Bâbü'r, *Baburnâme, (Babur'un Hatıratı)*, çev. Reşit Rahmeti Arat, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970, C. I, s. 23, 36.

⁶⁴ Şerefeddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, C. I, s. 435.

⁶⁵ Gıyâseddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, s. 78; Şâmi, *a.g.e.*, s. 178; Şerefeddin Ali-i Yezdi, *a.g.e.*, C. II, s. 44.

⁶⁶ Şerefeddin Ali-i Yezdi, *Zafernâme*, C. II, s. 222; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târih-i Kebîr (Tevârih-i Enbiyâ ve Mülûk)*, çev. İsmail Aka, TTK, Ankara 2011, s. 18.

Bu durum onların güçlü bir yapıya sahip olduklarını ve ihtiyaç duyulan askerî gücü karşılayabilecek bir grup olduklarını göstermektedir. Kavçinlerin Timurlu askerî teşkilatında üstlendikleri görevler, onların askerî liderlik yönünü gösterirken bürokraside yüksek makamlara getirilmeleri ise sivil idaredeki konumlarına dair ip uçları verir. Kavçinler dışında Timurlu hükümdarının muhafız alayı içerisinde yer alan *içki* ve *çehre* birlikleri de kritik anlarda inisiyatif alabilen ve Emîr Timur'un güvenini kazanarak yakın çevresine dahil olan hassa askerleri arasındadır.

KAYNAKÇA

Ana Kaynaklar

Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla'-ı Sadeyn ve Mecma'-ı Bahreyn*, yay. Abdülhüseyn-i Nevâî, Pejûhişgâh-ı Ulum-i İnsanı ve Muta'alat-ı Ferhengi, Tahran 1383 h.ş., C. I (2)- II (1).

Continuation du Zafarnâme de Nizâmuddîn Şâmî, par Hâfız-ı Abrû, yay. Felix Tauer, Oriental Institute, Prague 1934.

Gıyâseddin Ali-i Yezdî, *Saâdetnâme ya Ruznâme-i Gazavât-ı Hindustan*, yay. İrec Afşar, Miras-ı Mektub, Tahran 1379 h.ş.

Hâfız-ı Ebrû, *Zübdetü't- Tevârih-i Baysungurî*, yay. Seyyid Kemal Hac Seyyid Cevâdî, İntişarat-ı Esatir, Tahran 1395 h.ş., C. II-III.

İbn Arabşah, *Acâibu'l Makdûr fî Nevâib-i Tîmûr*, çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2012.

Mirza Muhammed Haydar Duğlat, *Tarih-i Reşidi*, yay. Abbas Guli Gaffari Fard, Miras-ı Mektub, Tahran 1383 h.ş.

Muizzü'l-Ensâb, Bibliothèque Nationale Paris, Persian 67.

Nizâmeddin-i Şâmî, *Zafernâme*, yay. Penahî Simnânî, İntişarat-ı Bamdad, Tahran 1363 h.ş.

Ruy Gonzales de Clavijo, *Embassy to Tamerlane 1403-1406*, çev. Guy Le Strange, RoutledgeCurzon, London-New York 2005.

Sultanîyeli Johannes, *Timur'un Sarayında (Fransa'ya Gönderdiği Elçinin Kaleminden Emir Timur'un Hayatı, Devleti ve Halkı)*, çev. Ahmet Deniz Altunbaş, Kronik Kitap, İstanbul 2020.

Şerefeddin Ali-i Yezdî, *Zafernâme*, yay. Muhammed Abbasî, Çap-ı Rengin, Tahran 1336 h.ş. C. I-II.

Kitaplar

Aka, İsmail, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, TTK, Ankara 1994.

Aka, İsmail, *Timur ve Devleti*, TTK, Ankara 2014.

Alan, Hayrunnisa, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular (1360-1506)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015.

Ando, Shiro, *Timuridische Emire nach dem Mu'izz al-ansâb*, Klaus Schwarz Verlag, Berlin 1992.

Barthold, V.V., *Uluğ Beg ve Zamanı*, çev. İsmail Aka, TTK, Ankara 2015.

Crompton, Samuel Willard, *Julius Caesar*, Chelsea House Publishers, Philadelphia 2003.

Çetin, Halil, *Timur'un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2012.

D'Amato, Raffaele, *Armies of Julius Caesar 58-44 BC*, Osprey Publishing, Oxford 2021.

Kafalı, Mustafa, *Çağatay Hanlığı (1227-1345)* Berikan Yayınları, Ankara 2005.

Koca, Salim, *Selçuklular'da Ordu ve Askerî Kültür*, Berikan Yayınları, Ankara 2005.

Manz, Beatrice Forbes, *Timurlenk (Bozkırların Son Göçebe Fatih)*, çev. Zuhâl Bilgin, Kronik Kitap, İstanbul 2017.

Nicolle, David, *Sassanian armies: the Iranian empire, early 3rd to mid 7th centuries AD*. Montvert Publications, Stockport 1996.

Sekunda, Nicholas, *The Army of Alexander the Great*, Osprey Publishing, London 1992.

Makaleler

Bertrand Lafont, "The Army of the Kings of Ur: The Textual Evidence", *Cuneiform Digital Library Journal*, 5, (2009), ss. 1-25.

Doerfer, Gerhard, *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen: Unter besonderer Berücksichtigung älterer neupersischer Geschichtsquellen, vor allem der Mongolen- und Timuridenzeit*, Franz Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden, 1963, C. I, s. 423.

Huncan, Ömer Soner, *İpek Yolu'nun Muhafızları Bozkırdan Kentlere Türk Hakanlığı Ordusu (Karahanlılar)*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2019.

Koçak, Muhammed Emin, "Timurlu Ordusunun Bel Kemîği: Tavaçiler", *Genç Akademisyenler Birliği Sosyal Bilimler Dergisi*, 4/2, 2024, ss. 166-175.

Koçak, Muhammed Emin, "Timurlularda İdari ve Askerî Bir Görevli: İçkiler", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 7/ 2, Aralık 2024, ss. 342-352.

Manz, Beatrice Forbes, "The Office of Darugha Under Tamerlane", *Journal of Turkish Studies*, 9, (1985), ss. 58-69.

Özcan, Abdülkadir, "Hassa Ordusu", *DİA*, C. Ek-1, Ankara 2000, ss. 541-543.

Özcan, Abdülkadir, "Kurçî", *DİA*, C. 26, Ankara 2002, ss. 441.

Taşagıl, Ahmet, "Türk Askerî Tarihinin Başlangıcı: Hun Ordusu", *Hunlar'dan Günümüze Türk Askerî Kültürü: Tarih, Strateji, İstihbarat, Teşkilat, Teknoloji*, Ed. A. Sefa Özkaya, Kronik Kitap, İstanbul 2019, ss. 142-158.

Yılmaz, Bilen, "Moğollardan Timurlulara Kavçinler", *Sosyal Bilimlerde Güncel Tartışmalar 12*, Ed. M. Bulut- Z. Karacagil, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2023, ss. 761-767.

Yayımlanmamış Tezler

Duran, Muzaffer, *Pers Ordu Teşkilatı (MÖ. 6-4. Yüzyıl)*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Isparta 2016.

Koçak, Muhammed Emin, *Timurlularda Ordu ve Askerî Organizasyon (1370-1447)*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2024.

